

„Riga Crypto și Iapona Enigel”

De Ion Barbu

Introducere:

Ion Barbu (pe numele său adevărat, Dan Barbilian) este un caz unic în literatura noastră, gândirea rece a matematicianului împletindu-se armonios cu imaginația creatoare a poetului: „Există undeva, în domeniul înalt al geometriei, un loc luminos în care aceasta se întâlnește cu poezia” –afirma Barbu, care concluziona că „în poezie, ca și în geometrie, eu am văzut o anumită simbolică de reprezentare a formelor posibile ale existenței”.

Barbu a perceput poezia ca pe o cale intelectualizată de comunicare cu Universul. Respingând vehement creațiile edulcorate, liricoide, el s-a manifestat întotdeauna pentru reflectarea în poezie a Ideii, mărturisind că vede textul poetic ca fiind, de fapt, „un roman analitic în versuri”.

O astfel de creație cu semnificații puternic intelectualizate este și balada „Riga Crypto și Iapona Enigel”, inclusă în volumul „Joc secund” (1930), primul și singurul volum antum al lui Barbu.

Încadrare într-o epocă literară:

Apărută în anul 1930, poezia se încadrează în epoca interbelică, poate cea mai fertilă perioadă din istoria întregii noastre culturi. Acum, pe fondul atât de prolificii opoziții dintre modernism și tradiționalism, poeți precum Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu (moderniști) și Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Radu Gyr (tradiționaliști) diversificând filioanele estetice exploatate și formulele lirice aplicate, vor contribui la sincronizarea poeziei noastre cu cea europeană, conservându-i, totodată, specificul național.

Încadrare într-un curent literar:

„Riga Crypto și Iapona Enigel” este o **creație modernistă** prin:

- relevarea unei noi viziuni despre rolul poetului și al poeziei, o viziune radical diferită față de cea a antecesorilor săi pretradiționaliști, sămănătoriști și poporaniști. În acest sens, Nicolae Manolescu, în studiul său „Metamorfozele poeziei”, afirma că „în modernism, poezia nu mai are nicio funcție socială, iar

poetul nu mai este un fel de slujitor al cetății care înfăptuiește un serviciu public de cântăreț al frumuseților patriei și al glorioasei noastre istorii (ca în estetica sămănătoristă) sau de ideolog al maselor (ca în estetica poporanistă). În modernism, poezia se regăsește pe sine ca univers autonom, ca artă pentru artă”. Fără să fie o artă poetică propriu-zisă, balada lui Barbu relevă faptul că autorul percepe textul poetic ca pe un univers autonom, pe care poetul este cel care, printr-un titanice efort cognitiv, reușește să-l aducă la viață. Pentru Barbu poezia este, astfel, o cale de cunoaștere, dar și de autocunoaștere.

- intelectualizarea textului poetic este o altă trăsătură modernistă identificabilă în creația lui Barbu, pentru care poezia nu mai trebuie să genereze doar „simțăminte și pasiuni” (așa cum cerea Titu Maiorescu în urmă cu jumătate de secol), ci, mai ales, idei, adresându-se astfel nu doar afectului, ci și rațiunii. Doar un aparent „cântec bătrânesc”, balada relevă, în esență, un sistem de semnificații puternic intelectualizate care ilustrează, în manieră alegorică, drama ființei superioare înzestrată cu „paharul cu otravă” al gândirii. Enigel trebuie să își cenzureze pornirile afective pentru a-și atinge scopul inițial al călătoriei.

-nu în ultimul rând, apartenența la modernism rezultă și din faptul că, renunțând la forma clasică, tradiționalistă a textului poetic, Barbu recuperează din literatura veche formele arhaice ale baladei populare, dar și limbajul specific al acesteia.

Comentarea temei:

Tema baladei este, așadar, condiția nefericită a ființei superioare, capabilă să se împlinească doar prin cunoaștere. La fel ca în „Luceafărul” lui Eminescu, această temă este anvelopată alegoric într-o stranie și imposibilă poveste de dragoste între două ființe incompatibile: Crypto, „regele ciupearcă”, reprezentant al lumii vegetale și „lăpona mică, liniștită” Enigel, reprezentantă a regnului uman. Ca în poemul eminescian, întregul imaginar artistic capătă un pregnant caracter oniric, și, implicit, fantastic, totul petrecându-se în visul fetei care, în transumanța sa solară, adoarme pe mușchiul crud al poienii lui Crypto. Similitudinile dintre cele două creații se opresc, însă, aici, Barbu însuși atrăgând atenția asupra faptului că balada trebuie citită ca un „Luceafăr întors”.

Aici, Enigel, ființă umană- inferioară ,la Eminescu- este ființa superioară prin însăși umanitatea sa, care, prin „paharul cu otravă” al gândirii, îi oferă acces la cunoaștere. În opoziție, Crypto este ființa vegetală, instinctuală, iubitoare de umezeală și întuneric. Asemeni Cătălinei, el lansează trei patetice chemări/invocații către Enigel, urmări ale unei puternice crize dionisiace pe care i-o stârnește apariția fetei. Dacă, la Eminescu, chemările Cătălinei stârnesc o adevărată furtună în lumea celestă, generând două metamorfoze ale Luceafărului, aici, deși Enigel se recunoaște ispitită de vorbele mieroase ale lui Crypto, îl refuză, cenzurându-și pornirile afective în numele atingerii scopului său inițial, soarele, simbol al cunoașterii absolute.

Titlul baladei anticipează tema iubirii, amintind de vechile și nefericitele povești de dragoste ale Evului Mediu, precum cea a lui Tristan și a Isoldei sau cea a lui Romeo și a Julietei. În plus, titlul sugerează și opoziția dintre cei doi, atât socială, cât și morală, vocațională: Crypto este „rigă”, adică rege, deci o ființă nobilă la nivelul mediului din care provine, iar numele său (care vine din grecescul „Cryptos”=ascuns, încifrat), sugerează caracterul său introvertit și aspirațiile sale telurice; pe de altă parte, Enigel este o simplă locuitoare a „țărilor de gheață” ale Laponiei, însă numele său (ce provine, în mod evident, de la „angel” ce înseamnă „înger”) indică firea sa deschisă, dar și vocația sa solară.

Imaginarul poetic:

-imaginarul poetic este construit pe baza tehnicii epice a „povestirii în povestire” sau a „povestirii în ramă” (ca în „1001 de nopți” sau „Hanul Ancuței” de Mihail Sadoveanu).

-ramabaladei e constituită de o nuntă-motiv artistic recurent în lirica lui Barbu („Ritmuripentrununțilenecesare”). La o nuntă în desfășurare, un „menestrel trist” este rugat să mai zică o dată cântecul despre „laponia Enigel și Crypto, regele-ciupearcă”.

-povestirea din ramă se deschide cu descrierea acestuia din urmă, insistându-se asupra caracterului său introvertit, dar și asupra statutului său ezoteric de increate și de nedesăvârșit : „Și răi ghioci și toporași/ Din gropi ieșeau să-l ocărăscă/ Sterp îl făceau și nărăvaș/ Că nu voia să înflorească”.

-aflată într-o lungă transhumanță solară, mânându-și turmele de reni spre sud, pe mușchiul crud al poienii lui Crypto poposește „laponă mică, liniștită, cu piei/ pre nume Enigel” care, obosită, adoarme. Din acest moment, întregul imaginar poetic se mută, practic, în visul fetei.

-pradă unei puternice crize dionisiace, Crypto-asemeni Cătălinei din „Luceafărul”- lansează trei patetice invocații către tânăra laponă „Enigel, Enigel/ Ți-am adus dulceață, iacă/Uite fragi, ție dragi/ Ia-i și toarnă-i în puiață”. Pretextând că merge să culeagă „fragii fragezi mai la vale”, Enigel îl refuză, însă acest refuz nu îl descumpănește pe Crypto, ci pare a-l îndârji și mai tare: „Enigel, Enigel/ Scade noaptea, ies lumine/Dacă pleci să culegi/Începi, rogu-te cu mine”. Cumpănită și rațională, jucând simultan și rolul Demiurgului din poemul eminescian, Enigel știe, însă, că a da curs pateticei rugăminți a lui Crypto înseamnă, de fapt, a-l omorî, și îl refuză din nou, sub pretextul că regele este încă prea crud: „Te-aș culege, rigă blând/Zorile încep să joace/ Și ești umed și plăpând/ Teamă mi-e te frânger curând/ Lasă, așteaptă de te coace!”.

-însă Crypto, ființă instinctuală, se expune din greșeală soarelui care, oglindindu-se „de zece ori în pielea-i cheală” îl transformă într-o ciupercă otrăvitoare. Această involuție nu pare, însă, a-l deranja, el nuntind alături de alte plante otrăvitoare asemeni lui „Cu Laurul-Balaurul/ Să toarne-n lume aurul/ Cu măselarița-mireasă/ Să-i ție de împărăteasă”.

Astfel, adevărata dramă este, de fapt, cea a lui Enigel, și chiar o dramă dublă: pe de o parte, aflată pe drumul către cunoaștere (simbolizată de Soare), ea trebuie să-și cenzureze orice pornire afectivă, oricât de tentantă. Pe de altă parte, ea trăiește și drama involuției lui Crypto, de care acesta, ființă inferioară, nu este conștient, Enigel știind că ea este, de fapt, motivul acestei involuții.

Din rândul **motivelor artistice** se desprinde, în primul rând, motivul Soarelui, care, la Ion Barbu, semnifică, în esență, cunoașterea absolută spre care aspiră Enigel. Se poate observa, astfel, că, asemeni lui Blaga, și pentru Barbu adevărata cale de iluminare a ființei nu poate fi decât una spirituală, implicând necesitatea cunoașterii și autocunoașterii. Lipsit de calitatea rațiunii, Crypto nu poate cunoaște realitatea exterioară, însă nici nu se poate cunoaște pe sine.

Nunta e alt motiv artistic recurent în lirica lui Barbu și valorificat în „Riga Crypto și Iapona Enigel”, unde constituie rama întregului imaginar poetic. Autorul conservă semantica veche, populară a nunții, de eveniment ritualic prin care ființa se întregeste, se completează prin găsirea celeilalte jumătăți împreună cu care formează un tot individual. Tocmai de aceea, o nuntă între Crypto și Enigel, ființe incompatibile, este imposibilă.

În antiteză cu motivul Soarelui care guvernează întreaga existență a lui Enigel, umbra e semnul marcant al lumii lui Crypto, simbol al ignoranței și al necunoașterii, al materialității perisabile: „La umbră numai carnea crește”.

În concluzie, „Riga Crypto și Iapona Enigel” este o baladă care, în cheie alegorică, ilustrează viziunea modernă a lui Barbu asupra textului poetic în care vede o cale de comunicare cu Universul ce stă sub semnul spiritualității care trebuie să caracterizeze existența umană.

Prof. Florin ANASTASIU

Colegiul Dobrogean „Spiru Haret”